

Ірина ОРЛЕВИЧ

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
завідувач відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
науковий співробітник*

*Інституту релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7530-9833>
e-mail: i.orlevych@gmail.com*

РОЗКОЛ У СЕРЕДОВИЩІ РУСОФІЛІВ І ЗАСНУВАННЯ РУССКОЇ АГРАРНОЇ ПАРТІЇ В 1927 РОЦІ

Досліджено діяльність відновленої в міжвоєнний період русофільської партії, яка залишалася вірною власним ідейним орієнтирам, декларуючи тяглість своєї історичної традиції та правонаступність щодо довоєнної інституції. Зазначено, що, змагаючись за вплив на політичній арені, ця партія, з притаманним їй конформізмом, змогла здобути прихильність польської влади та повернути володіння своїми товариствами: Ставропігією, Народним домом, «Галицько-руською матицею». Вказано, що проблема виборювання права на Народний дім – єдине товариство, для якого призначалися урядові комісари, надовго захопила весь український політикум, ставши причиною міжпартійних конфліктів та внутріпартійних чвар русофілів, питанням політичних торгів між партіями і владою в передвиборчих баталіях, індикатором взаємин із державою та одним із головних суспільних дискурсів.

Показано, що боротьба за Народний дім була важливою передумовою розколу Рускої народної організації в 1926 р. Встановлено, що група осіб на чолі з М. Бачинським, Л. Черкавським, О. Лисяком вийшла з РНО й заснувала Руску аграрну партію, пояснивши це бажанням створити «здорову опозицію» до русофільського керівництва й активніше захищати права селянства. Зазначено, що члени РАП заручилися підтримкою польських урядовців, щоб заволодіти Народним домом і здобути мандати на виборах 1928 р. та 1930 р. Констатовано, що на виборах до сейму й сенату 1928 р. за сприяння польського уряду РНО та РАП об'єдналися, проте так і не здобули жодного мандата, а в елекційних кампаніях 1930 р. РАП ішла одним виборчим списком із проурядовою партією ББ і здобула два.

Описано намагання догодити польській владі одного з лідерів РАП – М. Бачинського, який декларував відмінність ідеології своєї політичної сили від усього русофільства, позиціонує її членів «русинами», які, на відміну від РНО, не прагнули об'єднання з Росією (але при цьому й надалі сповідували ідею єдності «русского» народу і використовували термін «русский» на означення галицьких українців).

Висвітлено антиукраїнську позицію М. Бачинського щодо складних аспектів українсько-польських стосунків. Спостережено, що цей русофільський діяч негативно

оцінював патріотично налаштовані українські сили, зокрема ГКЦ, яку звинувачував у тому, що її духовенство не зупинило польсько-української війни 1918–1919 рр. Виявлено, що він також не засуджував «пацифікації», яку проводив польський уряд щодо українського населення, виступав проти запровадження національних ідентифікаторів «українець», «Україна» тощо.

Уперше на архівних матеріалах Станіславівського воєводства простежено спроби польської влади підтримати русофілів із РАП, іменуючи членів цієї партії «русинами», тобто так само, як поляки називали весь український народ. Висновано, що саме угодова політика й непопулярність серед народних мас спричинилися до ліквідації РАП у 1934 р. – її члени приєдналися до Руської селянської організації.

Ключові слова: русофіли, Руська народна організація, Руська селянська організація, Руська аграрна партія, Руська аграрна організація, вибори 1928 р. і 1930 р., міжвоєнний період.

Русофільська течія відновила діяльність 1923 р., створивши Руську народну організацію (РНО). Сподівання українських демократичних сил на те, що русофільство в міжвоєнну добу зникне як суспільно-політична течія, яка в Першу світову зайняла відверто ворожу позицію щодо українства, підтримавши російську владу, не справдилися¹. На зміну лоялізму до Австрії прийшов лоялізм до Польщі. Офіційну Росію, яка патрунувала галицьке русофільство/москвофільство, замінили російські організації, що діяли на території Польщі (головно на її північно-східних окраїнах). Основою ідеології залишилася давня теорія про національну єдність усіх «відломів Русі», тобто великоросів, українців, білорусів, яких називали «русским» народом, при цьому визнаючи етнічні відмінності між ними².

Новоутворену інституцію її члени вважали правонаступницею своєї довоєнної партії. Головою РНО з'їзд обрав Володимира Труша, викладача гімназії зі Станіслава, заступником – Михайла Бачинського, чиновника фінансової дирекції зі Львова, а М. Марка (ім'я не встановлено), чиновника фінансової дирекції зі Львова, – секретарем. До складу керівного органу РНО – Руського народного совіта (РНС) – увійшли: д-р О. Гнатишак (ім'я не встановлено) і д-р Кирило Черлунчакевич (присяжні повірені з Перемишля), о. Ю. Гумецький (ім'я не встановлено) (із Вербіжа), о. І. Давидович (ім'я не встановлено) (з Болехова), д-р Теофіл Заяць і д-р Олександр Лисяк (присяжні повірені зі Львова), Дмитро Ключник (викладач гімназії зі Львова), Я. Кмицикевич (ім'я не встановлено) (львівський студент), Іван Костецький (селянин із Поздяча), Г. Лещак (ім'я не встановлено) (селянин із Толева), Микола Третяк (радник суду зі Львова) та ін.³

Мета статті – проаналізувати причини розколу в русофільській партії міжвоєнного періоду, розкрити роль польської влади в цьому конфлікті; представити боротьбу за володіння майном Народного дому як одну з передумов розколу русофільської партії; дослідити ідейні засади та цілі партії (Руської аграрної, згодом перейменованої на Руську аграрну організацію).

¹ Див.: Орлевич І. Русофільська течія на початку 1920-х років у Галичині. *Галичина*. 2013. № 22–23. С. 204.

² З польської преси. Л. Васілевський про москвофілів. *Діло*. 1935. 3 квітня.

³ Орлевич І. Русофільська течія на початку 1920-х років... С. 204.

Ця проблематика недостатньо висвітлена в українській та польській історичній науці. Найвагомішими є дослідження польського історика Ярослава Мокляка (Jarosław Moklak)⁴.

У статті вперше використано архівні матеріали Станіславівського воєводства, які ілюструють підтримку польських владних структур Русскою аграрною партією.

Невизначений правовий статус русофільської інституції – Народного дому – створював прецеденти для боротьби довкола неї різних суспільно-політичних сил – як владних, так і україно- та русофільських партій. Своєю генезою ця боротьба сягає ще XIX ст., коли україно- й русофіли відстоювали право на володіння товариством⁵. У суперечці основною аргументацією виступало розуміння національної ідентичності кожною з політичних течій. Русофільські діячі вважали, що галичани, як і всі українці (малороси), є частиною «русского» народу, натомість представники українофільського напрямку відносили їх до самостійного народу. Крім постійних ідейних протиріч, це протистояння підживлювалося цілком прагматичним бажанням заволодіти однією з найбагатших українських культурно-просвітніх установ.

У 1924 р. польська адміністрація повернула Ставропігію її довоєнним членам, як і «Галицько-руську матицю» та Товариство ім. М. Качковського, а Народний дім перетворився на центральний об'єкт, навколо якого й відбувалися основні події міжвоєнного русофільського руху: формування нової партії, боротьба україно- і русофілів за цю інституцію між собою та з польською владою. Власне на прикладі міжвоєнної історії Народного дому дуже добре простежуються відносини українського політикуму з урядом, які пройшли шлях від протистояння до угод та пошуку компромісів. Усі ці дії були пов'язані з намаганням відстоювати політичні та культурні права галицьких українців у складі Польської держави.

Розкол русофільства в міжвоєнну добу зумовило змагання за Народний дім, але вже в середині самої партії. Особисті амбіції її лідерів знайшли підтримку провладних кіл, що обіцяли їм володіння цією інституцією взамін за лояльність до Польської держави. Час такого розколу не випадково збігається з періодом підготовки Польщі до майбутніх парламентських виборів 1928 р. Польський уряд основним завданням ставив досягнення максимальної кількості голосів виборців та недопущення єдності українських партій⁶. Тому угодові українські партії, які виникли з 1924 р. по 1926 р., були створені за участю державних органів і активно ними підтримувалися⁷.

Проблема виборювання права на Народний дім надовго захопила весь український політикум, ставши причиною міжпартійних конфліктів і внутріпартійних чвар русофілів, питанням політичних торгів між партіями та владою в передвиборчих баталіях, індикатором взаємин із державою й одним із головних суспільних дискурсів.

У 1926 р. комісар Народного дому Лев Черкавський, а також Михайло Бачинський, Дмитро Яблонський, Іван Ліпечкий, Олександр Лисяк вийшли з РНО і згрупувалися довкола економічного товариства «Рільничий союз» (голова Лисяк).

⁴ Moklak J. Łemkowszczyzna w Drugiej Rzeczypospolitej: zagadnienia polityczne i wyznaniowe. Kraków: Tow. Wydawnicze «Historia Iagellonica», 1997.

⁵ Див.: Орлевич І. Русофільська течія на початку 1920-х років... С. 204.

⁶ Соляр І. Я. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України 1923–1939. Львів, 2011. С. 70.

⁷ Сливка Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920–1939). Київ, 1985. С. 204.

Цього ж року вирішили заснувати його видавничий орган – газету «Голос народа», пояснюючи своє рішення намаганням об'єднати «селянство в одну велику красеву організацію землеробів»⁸. 13 квітня 1926 р. Л. Черкавський оголосив про плани видавати два часописи: один – для інтелігенції (російською або, як трактували її русофіли, «русскою»), а другий – для народу («мовою Наумовича», наближеною до української). Для реалізації цієї мети він вирішив продати масток Народного дому на вулиці Зибликевича. Це спричинило осуд як в українських демократичних колах, так і в середовищі русофілів⁹. Прихильники Л. Черкавського заснували тільки одну газету, яку друкували «язычієм» (тобто, за їхнім визначенням, «мовою Наумовича»). У редакції «Голосу народа» працювали Дмитро Яблонський (головний редактор), Осип Гуревич, Степков, С. Пашкевич (ім'я не встановлено), Іван Ліпещкий.

Діячі РНО в намірі своїх однопартійців започаткувати друк ще одного часопису, паралельно з офіційним органом русофілів «Рускій голос», вбачали загрозу розколу їхньої організації й закликали редакторів новоствореної газети не розпорошувати сил¹⁰. Однак група, яка видавала «Голос народа», декларувала, що нічого негативного в цьому немає, зазначаючи, що поява такої опозиції лише активізує спільне життя для вирішення проблем селянства¹¹.

Було зрозуміло, що заснування газети – тільки перший крок на шляху до формування власної політичної партії. Дії Л. Черкавського «Рускій голос» обґрунтовував тим, що комісар перед виборами хоче створити «свою політичну лизунско-угодову, нібы то “земледѣльческу” організацію, щоби при помочи ней розпочати на наши-ж народни средства (бо на средства “Народного дома”) завзяту боротьбу против уже существующих русских народных партий, а саме – “Галицко-русской народной Организации”»¹². Побоювання русофільських лідерів були небезпідставні – невдовзі ця група зорганізувала Русску аграрну партію (РАП).

Задуми про зміну ситуації у РНО, аж до її можливого розколу, з'явилися ще в 1920-х роках – уже тоді виношували плани посісти провідні позиції в партії (або ж сформувати нову), виявивши вірнопідданість щодо польського уряду й заручившись підтримкою впливових осіб.

Ідея утворення альтернативної партії, як зізнавався сам О. Лисяк, належала йому. Він відносив себе до тієї групи русофілів, яка відрізнялася від загалу, виступаючи проти спільного фронту з «українцями», звинувачуючи українофілів (на чолі з К. Левицьким) у знищенні русофільської партії в роки війни своїми денунціями. Олександр Лисяк був одним із тих, хто з перших же днів встановлення польської влади в Галичині зайняв угодову позицію. З цього неодноразово користали польські чиновники, шукаючи підтримки серед русофілів. У 1920 р., коли була актуальною справа визнання українцями польської державності, до О. Лисяка з відповідним проханням звернувся посол Заморський¹³.

Аналогічну позицію демонстрував і Лев Черкавський. Ще перед українсько-польською війною він одержав пропозицію від тогочасного прем'єра Ради міністрів

⁸ Голось народа. 1926. 27 червня.

⁹ Рускій голос. 1928. 12 августа (серпня).

¹⁰ Там само. 1926. 15 августа.

¹¹ Наше послідне спростоване. *Голось народа*. 1926. 26 вересня.

¹² Надзвичайне виданье *Русского Голоса*. 1927. 8 грудня.

¹³ «Русска аграрна партія». *Діло*. 1929. 18 січня; Довкола «Народнього Дому». *Діло*. 8 лютого.

Скубського утворити з окремих русофілів партію, яка виступала б за приєднання Східної Галичини до Польщі, за що польський уряд обіцяв віддати Ставропігію, Народний дім та інші русофільські інституції у краї, відібрані Австрією під час війни; на місце греко-католицьких єпископів і митрополитів, які на боці українофілів, поставити русофільське духовенство; ліквідувати у школах фонетичний правопис і запровадити етимологічний тощо¹⁴.

Під час війни, у 1918 р., Михайло Бачинський як австрійський офіцер потрапив в італійський полон, де видавав себе поляком. А 1919 р., коли полонених поляків брали до польської армії Галлера, яка билася проти Української Галицької армії (УГА), заявив, що він російської народності, і ледве уникнув мобілізації¹⁵.

Наведені факти засвідчують зв'язки цих осіб з урядовими колами й небезпідставність закидів їхніх однопартійців із РНО. Хоча самі прихильники «Голосу народа» відкидали будь-які звинувачення в угодовстві й навіть критикували проурядову орієнтацію україно- та русофільської партії.

Ця група розпочала діяльність із видання 27 червня 1926 р. зазначеного часопису, позиціонуючи його як орган товариства «Рільничий союз» у Львові. Воно існувало ще перед війною і було відновлене 1921 р., проте, на думку видавців газети, великої популярності не здобуло. Серед його завдань називали поширення землеробської культури й піднесення сільського господарства (через організацію селян у спілки і кооперативи, розповсюдження преси і книжок, підготовку фахових інструкторів для всіх видів сільськогосподарського виробництва). Правління Рільничого союзу випуском власного часопису сподівалося дати поштовх до об'єднання селянства в єдину крайову організацію землеробів, яка в майбутньому могла налагодити контакти з подібними закордонними структурами, насамперед слов'янських країн, і переїмати їхній досвід¹⁶.

Цікаво, що поява самого Рільничого союзу перед війною 1909 р. також була пов'язана з розколом русофільства. Тоді з ініціативою створення такої організації виступив Пилип Свистун, тогочасний голова Товариства ім. М. Качковського. На засіданні 15 грудня 1909 р. товариство стверджувало, що власне воно «призвало к життя» Рільничий союз і його роботу вважає розширенням своєї економічної діяльності. Як відомо, у 1908–1909 рр. русофільський рух поділився на старо- та новокурсників. Обидві групи вели боротьбу за домінування, і врешті перевагу здобули старокурсники на чолі з Іваном Костецьким, який його й очолив¹⁷.

Хоча про заснування політичної партії тоді ще не йшлося, але на першій сторінці «Голосу народа» вже з'явилася публікація під назвою «О нашей программѣ». У ній вказано, що галичани живуть на своїй «руській» прадідній землі і мають право на кращі умови життя, за які й боротимуться видавці часопису всіма доступними засобами. На перший план ставили оборону інтересів галицького «руського» селянства, а саме: опір колонізації «руських» земель іноземним елементом, обстоювання права на землю мало- і безземельних селян, інформування про способи підвищення

¹⁴ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України). Ф. 130. Оп. 1. Спр. 53. Арк. 1–2.

¹⁵ Щоб неправда не ширилася! *Діло*. 1931. 23 квітня.

¹⁶ Голось народа. 1926. 27 червня.

¹⁷ Див.: Орлевич І. Товариство імені Михайла Качковського в національно-політичному русі галицьких українців (1874–1914). *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 4. С. 106–107.

продуктивності обробітку ріллі та прибутковості господарства. Вагому роль відводили просвітництву народу як шляху до добробуту й обіцяли сприяти русинам у змаганнях за власну школу і масовий доступ до освіти, відкривати народні читальні та сільські кооперативи, прагнути, щоб діти селян навчалися ремесла й освоювали торгівлю. Намагаючись відмежуватися від політики, наголошували, що національної боротьби ні з ким не пропагують, а хочуть організувати людей, які «держатся свого історичного и правильного имени Русь, русскій, русинь», акцентуючи на зв'язку національної ідентичності зі самоназвою народу. У релігійному питанні декларували свободу вибору кожної особи, хоч і визнавали, що «наша прадідна вера хоронила нашъ народъ отъ денационалізації», маючи, очевидно, на увазі греко-католицьку, сповідувану русофілами впродовж XIX ст. Щодо правопису, то обрали той варіант, яким писав просвітител ь Галицької Русі Іван Наумович і говорило «русске» населення краю, – «нарічіє»¹⁸.

Головний спосіб протистояти важкій народній долі згуртовані довкола газети вбачали в єднанні у «громаду», чітко наголошуючи на класовій орієнтації: «Бо теперъ так скрізь по свѣтѣ, свій до свого тягне: пань до пана, хлоп до хлопа, каждый своего прагне»¹⁹.

Необхідність появи нової політичної сили обґрунтовували тим, що обидві партії – «русска» й «українска» (так вони іменували русо- та українофілів) – через політичні чвари мало приділяли уваги господарським питанням, особливо тим, які турбують селян²⁰.

З'їзд Рільничого союзу відбувся 26 червня 1926 р. Головою обрали Антона Павенцького. До виділу ввели: М. Бачинського, О. Денисюка, А. Лисяка, І. Липецького, А. Монцибовича, А. Павенцького, С. Пашкевича, Ю. Рудавського, Д. Яблонського. Сформували також секції: агрономічну, кооперативну та редакційну, затвердили новий статут²¹.

Свої завдання Рільничий союз конкретизував на шпальтах «Голосу народа». В основу програми він поклав організацію селянства, що мала на меті добитися безвикупного наділення мало- і безземельних селян панською та державною землею. Серед цілей товариства була також реформа шкільництва, що передбачала: відкриття польським урядом сільськогосподарських шкіл нижчого й вищого рівнів та місячних курсів із різних видів сільського господарства; викладання загальної науки кооперації в середніх школах Польщі; виділення селянам довготермінових кредитів на купівлю землі; забезпечення їх рільничими машинами (на виплату), зерном для посіву тощо; загальну просвіту селянства²². Ці напрями діяльності були суголосні із завданнями, які планувала вирішувати група «Голосу народа».

Причини незадовільного стану тогочасного громадсько-політичного руху українців Галичини ця група виводила з генези всього його існування. Основним чинником вважалось те, що «русске» (зокрема й українофільське) суспільне життя послабили роки воєнного лихоліття й втрати активних, відомих і маловідомих діячів. Звідси апатія та безсилля соціуму – аж до психології «пораженства». Одних

¹⁸ «О нашей программѣ». *Голось народа*. 1926. 27 червня.

¹⁹ Проста бесіда. *Там само*.

²⁰ Еще о реальной политикѣ галицко-русскаго селянства. *Там само*. 11 липня.

²¹ Голось народа. 1926. 27 червня.

²² Там само. 24 жовтня.

це привело в табір «сепаратистів» (мовилося про українофілів), а інших – до «інтернаціоналу» (просоціалістичні партії). Та ж партія, що стала на єдино правильний шлях, – русофільська – не переймалася проблемами селянства. Навіть новозаснований Рільничий союз із його «Голосом народа» було сприйнято не як конструктивну опозицію та «серйозну пробу боротьби з духом капітуляції і поразенства, а як інтригу особистостей проти особистостей», як силу, що характеризувалася угодовством, полонофільством і подібним. РНО їхні опоненти називали «недобитками галицко-рускої партії»²³.

Вирвавшись із-під загрози цілковитого ополячення, руська інтелігенція Галичини «вдарилась у свій власний патріотизм»²⁴. Опір колонізації так захопив місцевих інтелігентів, що вони оголосили його основною метою своєї суспільної роботи. Така думка засновників майбутньої аграрної партії підкріплювалася висновком, що пропагувати патріотизм серед народних мас не потрібно, бо народові, особливо селянству, не страшно ополячення, адже лише село й зберегло власне національне обличчя і в цьому могло стати гідним прикладом для інтелігенції, а не навпаки. Керівники «української» партії на переконання групи «Голосу народу» зрозуміли це швидше і, крім пропаганди українського патріотизму, почали працювати над економічною організацією населення, завдяки чому й здобули більшу популярність. Проте дух часу висуває на перший план потребу класової організації, передовсім найчисленнішого у краї класу, на якому ґрунтується все народне життя. Саме тому центральний відділ Рільничого союзу розпочав підготовку до створення землеробської інституції, аби охопити нею всіх руських селян-рільників у Польщі²⁵.

Зазначаючи необхідність «творити в народі достаток, добробут і багатство» (позаяк «з народом фінансово бідним ніхто не рахується»)²⁶, досягнути цього група «Голосу народу» планувала парламентаристськими засобами: «При парламентських виборах землероби зможуть вибрати своїх достойних представників і завершити свою політичну організацію в ім'я ідеї аграризму і солідарності землеробського класу»²⁷.

«Временным Землѣдельческимъ Организационнымъ комитетомъ» 16 грудня 1927 р. прийнято проєкт програми «Русскої Аграрної Партії» мало- і безземельних селян у Польщі. Цей документ мав економічне спрямування. Згідно з ним, РАП засновується на «ідеях аграризма і демократії землі, яко варстат труда», «ставит своєю метою боротьбу за землю для трудящихся на ній»²⁸.

На з'їзді делегатів «галицко-руських» землеробських організацій Східної Галичини та Лемківщини 3 січня 1928 р. оголошено про створення РАП. Скликаний комітетом для обговорення становища «рускої» селянства через парламентські вибори, що наближалися, та формування партії «руських» селян-землеробів, цей публічний форум зібрав понад 60 представників філій Рільничого союзу, поодиноких сільських кооперативів, а також сіл та округів. До президії ввійшли: Іванус (ім'я не встановлено) (із Золочева) як голова, товариші голови – Василь Терендій

²³ Наши пораженцы. *Голосъ народа*. 1927. 31 липня.

²⁴ На высшу ступень. Там само. 1927. 6 марта.

²⁵ Там само.

²⁶ На правильной дорожь. Там само.

²⁷ Дивимся правдъ въ очи. Там само. 30 жовтня.

²⁸ Голосъ народа. 1927. 25 грудня.

(з Бикова) та Григорій Кошицький (із с. Вирів), секретарями – Ядловський (ім'я не встановлено) (з Лемківщини) та Є. Дуркот (ім'я не встановлено) (зі Львова)²⁹.

Акцентуючи на вирішенні соціальних проблем селянства та намагаючись уникати політичних декларацій, діячі новоствореної партійної організації, як і фундатори РНО, відзначали її правонаступність щодо русофільської партії, заснованої ще І. Наумовичем. Проголошення РАП, як читаємо в установчих документах, не є творенням нової партії – це тільки формальне закінчення тривалого усвідомленого руху «галицько-руського народу»³⁰.

Очолив новостворену партію Олександр Лисяк. Членами ради РАП стали: Батицький (з Болестрашичів), Вергун (з Городка), Войтович, Гавроша (зі Скоморохів), Лещан (з Томцева), Качмарчик, Кошицький (з Вирова), Липецький, Михалинич, Салаш, Терендій (з Бикова), Яблонський, Ядловський (з Лемківщини)³¹.

У програмі наголошувалося на землеробстві як давньому занятті галицьких селян і його теперішній актуальності. Боротьба за землю мала відбуватися в кількох формах: а) організації економічних сил «руських» землеробів у Польщі, які представляють дрібні сільські господарства, за посередництвом кооперативів і кооперативних союзів; б) освідомлення землеробських мас про їхні класові інтереси та високу загальнолюдську місію; в) прищеплення землеробському населенню класової солідарності та розуміння потреби всебічної взаємодопомоги.

Партія виступала за земельну реформу та парцеляцію, а також широку меліорацію й комасацію ґрунтів, витрати на що не можуть лягати тягарем на самих землеробів. Державна фінансова політика повинна була передбачати і покриття видатків на покращення загального стану землеробської культури, забезпечення мережі нижчих і середніх землеробських шкіл, господарських курсів тощо³².

Головним рушієм прогресу в землеробстві було визначено кооперативний рух³³. Стверджено також, що «руські» землероби Польщі ставляться однаково до всіх представників свого класу, без огляду на їхню національну належність, що випливає зі спільності трудових інтересів. У майбутньому засновники РАП очікували, що їхня партія зможе «примкнути до земледельческого руху славянських народів, а разом зь ними войти вь русло международного аграрного руху, котрый несе зь собою нову еру мирного культурного життя»³⁴.

Декларуючи класове селянське спрямування, діячі РАП не відійшли від русофільської ідеології. З одного боку, в ідейній платформі чітко простежуються елементи, притаманні лівим рухам: турбота про тих, хто перебуває в гіршому суспільному становищі, ніж інші; бажання ліквідувати невиправдану нерівність: соціальну, політичну, релігійну тощо; офіційні заяви про необхідність обмежити повноваження державної влади тощо. А з другого – вірність ідеям єдності «руського» народу, віковим культурним і релігійним цінностям свідчила про певний консерватизм, спрямований на утривалення давніх ідеологічних пріоритетів, порядків і т. д.

²⁹ Проголошене руской Аграрной Партії. *Голось народа*. 1928. 15 січня.

³⁰ По поводу проголошення руской Аграрной Партії. *Там само*.

³¹ Проголошене руской Аграрной Партії...

³² Там само.

³³ Там само.

³⁴ Голось народа. 1927. 25 грудня.

Загалом свою ідеологію РАП будувала на «ідеях аграризма»³⁵, які набули популярності на східноєвропейських теренах у 20-х роках ХХ ст. У цей час у Чехословаччині, Угорщині, Польщі до влади прийшли проселянські налаштовані уряди. Вони потребували власної ідеології, якою і став аграризм, напрацьований зусиллями всієї європейської народницько зорієнтованої інтелігенції на початку ХХ ст. Витоки цієї ідейної течії мають не тільки просвітницькі та ідеологічні ознаки, а й наукову основу, закладену представниками аграрно-економічної науки Росії та її правонаступника СРСР у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст.³⁶ Яскравим прихильником неонародницьких поглядів на проблеми аграрного розвитку був Пітирим Сорокін (Pitirim Sorokin). У праці «Ідеї аграризму» він закликав усіх землеробів – і російських, і європейських – усвідомити свої інтереси та створити власні селянські партії задля захисту своїх прав, впорядкованості й стабільності політичного життя³⁷. Цю брошуру П. Сорокіна передрукували (з невеликим скороченням) у «Голосі народа»³⁸. Саме на неї й опирався один з ідеологів РАП Д. Яблонський, пояснюючи суть аграризму. Орієнтація на російське наукове середовище була типовою рисою всього русофільського руху, що прагнув інтегруватись у російські інтелектуально-культурний та політичний простори.

Спроба діячів РАП оголосити власну монополію на вирішення проблем селянства суперечила реаліям. Їхні колишні однопартійці з РНО свій часопис «Рускій голос» характеризували як економічну газету для народу. Селянське питання неодноразово порушували й інші українофільські партії, оскільки воно було тоді актуальним для багатьох народів Центрально-Східної Європи.

Гучні заяви членів РАП про наміри захищати права «обездоленого селянства» ставили під сумнів як українофіли, так і русофіли. Вони в унісон критикували цю партію, звинувачуючи в угодовстві щодо влади, бажанні заволодіти Народним домом, а також потрапити до наступного складу виборних органів Польської держави – сейму і сенату.

Члени РНО побоювалися, що створення нової партії стане загрозою для єдності їхньої організації у боротьбі за «русское дѣло»³⁹. Українські демократичні сили розглядали РАП як крайню угодову партію, «групу служак» польської влади⁴⁰.

На початках діяльності РАП її підтримували «вшехлопяки», або «ендеки» (Народно-демократична партія Польщі)⁴¹, що в довоєнні роки активно сприяли галицьким

³⁵ Там само.

³⁶ Павлов О. Руралізм як світогляд та ідейна течія: історичний вимір. С. 168. URL: http://kaf.ep.onaft.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/reisuk_2018_12_10.pdf

³⁷ Никулин А. М. Аграрники, власть и село. От прошлого к настоящему. Москва, 2014. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=vbfcDAAAQBAJ&pg=PT271&lpg=PT271>.

³⁸ Голось народа. 1926. 14 листопада.

³⁹ Русскій голос. 1926. 15 августа.

⁴⁰ Наші «руські». *Діло*. 1926. 22 квітня.

⁴¹ Див.: Чорновол І. Польська національна демократія. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ, 2011. Т. 8. С. 379. У 1900 р. партія остаточно перейшла на антиукраїнські позиції і відтоді трактувала українців, білорусів та литовців етнографічними групами єдиної польської нації. З того часу терміни «ендеція» та «вшехлопяк» стали синонімами польського шовінізму.

русофілам. У часи правління Юзефа Пілсудського (Józef Piłsudski)⁴² очільники РАП продовжили співпрацю з новим урядом, більшість в якому становили «ендеки».

РАП була доволі нечисленною й маловпливовою серед українського населення. Проте її угодова політика щодо Польської держави стала запорукою володіння Народним домом, Рільничим і Центральним кооперативними союзами. До 1929 р. ця партія налічувала 26 філій. Її вплив обмежувався трьома повітами – Львівським, Коломийським і Станіславівським⁴³.

Як і РНО, РАП сповідувала ідею єдності «руського» народу, при цьому визнаючи існування українців як окремого етносу. Справочинство в Народному домі вели російською. Газета «Діло» писала, що єднала ці дві партії насамперед боротьба з українським «сепаратизмом»⁴⁴.

Розкол русофільської течії і поява РАП були пов'язані з намірами польських владних кіл не допустити об'єднання українських партій перед виборами 1928 р. Для цього вони підтримували формування угодових партійних структур, використовуючи їх як засоби запобігання монолітності українського політикуму. Незабаром виявилось, що звинувачення на адресу засновників РАП мали підстави. Партія вступила у виборчі баталії, перебрала до своїх рук управління Народним домом і т. д.

Вибори 1928 р. У виборах 1928 р. (до польського сейму – 4 березня, а до сенату – 11 березня) вперше за весь міжвоєнний період участь узяли всі українські партії. Цей електоральний процес став своєрідним індикатором зрілості політиків національно-державницького табору та всього українського населення Західної України, а для польської сторони мав ствердити територіальну цілісність держави й засвідчити підтримку політики уряду Ю. Пілсудського⁴⁵.

У листопаді 1927 р. утворився Блок національних меншин (БНМ), до якого ввійшли Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), білоруські, німецькі та єврейські політичні організації (за винятком сіоністів Східної Галичини). Об'єднати всі українські партії не вдалося. Не змогли домовитися УНДО з УСРП (Українською соціалістичною радикальною партією). Переговори були зірвані через неприйнятність умов, висунутих УСРП (від УНДО вимагали вийти з БНМ і спершу погодити з радикалами список своїх кандидатів)⁴⁶. УСРП пішла на вибори в коаліції зі соціал-демократичною групою «Вперед». Окремі списки висунули Українська партія праці (УПП) та Український народний союз (УНС), що виник 1926 р. як спадкоємець партії «хліборобів». На Волині українці – прихильники маршала Пілсудського – сформували проурядовий Безпартійний блок співпраці з урядом (ББ) разом із прихильниками Пілсудського⁴⁷. Не зуміли об'єднатися й партії комуністичного табору⁴⁸. Кампанія проти «націоналістичного ухилу» Олександра

⁴² Ajnenkiel A. Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejow politycznych Polski 1926–1939. Warszawa, 1980. S. 7.

⁴³ Moklak J. Łemkowszczyzna w Drugiej Rzeczypospolitej... S. 71.

⁴⁴ Шляхи і засоби русофільської пропаганди. *Діло*. 1928. 22 грудня.

⁴⁵ Соляр І. Я. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій... С. 70.

⁴⁶ Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939 рр.). *Український історичний журнал*. 1993. № 1. С. 72. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_1993_1_9

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Radziejowski J. Komunistyczna Partia Zachodniej Ukrainy: Wezlowe problemy ideologiczne. Kraków, 1976. S. 207–213.

Шумського в підрадянській Україні призвела до розколу Комуністичної партії Західної України (КПЗУ) на початку 1928 р. на «меншість», що користувалася підтримкою Москви, та «більшість», або «васильківців» (за псевдонімом лідера КПЗУ Йосипа Крілика (Васильківа), які виступили з критикою національної політики Йосифа Сталіна (იოსებ ჯუღაშვილი) і Лазара Кагановича (Лазара Кагановича). Розколовся і «Сельроб» (раніше відділився від русофільської партії) – від нього відокремилася «Сельроб-лівиця». У результаті партії цього спрямування висунули чотири виборчі списки від комуністів та їхніх союзників (двох фракцій КПЗУ і двох «Сельробу»)⁴⁹.

Русофіли з РНО, яку очолював Григорій Малець, хотіли об'єднатися на виборах з УНДО. Це – партія, яка була основним промотором і реалізатором ідеї національної консолідації українців і фактично виконувала функції національного представництва краю⁵⁰. Вибір інших був неможливим для русофілів через категоричне несприйняття ідеологій лівоцентристських політичних організацій, як-от Української соціалістично-радикальної партії, Комуністичної партії Східної Галичини та Української соціал-демократичної партії, ідеологія якої ґрунтувалася на принципах соціал-демократії, зокрема австромарксизму, а також на ідеї незалежності й соборності України. Русофіли тричі зверталися до УНДО з пропозицією йти спільним блоком, але безуспішно. Особливо діячів РНО обурювало те, що голова УНДО Д. Левицький, відмовивши їм, водночас заблокувався з «жидофілами і німцями»⁵¹ (так зневажливо в РНО називали неукраїнські політичні структури у складі БНМ). Це була ще одна образа русофілів на національно-демократичні сили після Талергофу і часів творення Західно-української Народної Республіки (ЗУНР), коли представниками русофільської партії зигнорували, не прийнявши їх до новозаснованих інституцій.

Як і прогнозували русо- й українофіли, однією із цілей РАП стала участь у виборах. Одразу ж після заснування партії її лідери заговорили про майбутню елекцію. Пріоритетними союзниками в кампанії 1928 р. для РАП були ті політичні сили, які, по-перше, мали реальні шанси подолати прохідний бар'єр і ввійти до сенату та сейму, а по-друге, ставили собі за мету захист інтересів землеробського населення. Ідеологічно найближчою до себе РАП вважала РНО, однак побоювалася, що та не зможе потрапити до парламенту самостійно. Після переговорів із РНО та втручання польських чинників РАП забула про свої колишні суперечки і в перспективі майбутнього порозуміння з РНО звернулася до редакції газети «Русский голос» із проханням офіційно відмовитися від усіх нападок на «Голос народа»⁵².

Об'єднання двох русофільських партій уможливила відмова УНДО долучити до свого виборчого блоку РНО. 26 грудня 1927 р. у Народному домі відбулося розширене засідання «Совіта», керівного органу РНО. На нараді були присутні представники 28 галицьких повітів (загалом 83 особи), серед них і прихильники Л. Черкавського – М. Бачинський, І. Липецький, Д. Яблонський⁵³. Обидві групи русофілів погодилися йти на вибори одним фронтом. 23 січня 1928 р. до Головної виборчої комісії у Варшаві подано спільну «русску державну листу» кандидатів

⁴⁹ Зайцев О. Представники українських політичних партій... С. 75.

⁵⁰ Соляр І. Я. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій... С. 67.

⁵¹ Одинь селянській фронтъ. *Рускій голос*. 1928. 29 янвря (січня).

⁵² Проголошене русскої Аграрної Партії...

⁵³ На передвиборчому фронті. *Діло*. 1927. 29 грудня.

до сейму і сенату під № 20⁵⁴. Ці дві партії об'єднували близько 15 % української інтелігенції⁵⁵.

Така передвиборча угода відбулася за участю польських урядових кіл, які «назагал вели розвальну роботу серед непольських народів і для розбиття табору українських національно-демократичних сил»⁵⁶.

Результати виборів мали стати «живим меморіалом» до Ліги Націй, який доводив би монолітність усіх українських земель у кордонах Польщі⁵⁷. Було зареєстровано 6 загальнодержавних і 20 локальних українських списків. Як слушно зауважив український історик Олександр Зайцев, українським був і список № 20, поданий русофільськими діячами⁵⁸. Незважаючи на їхню національну самоідентифікацію й віднесення українців до «руської» нації, русофіли визнавали свою належність до «малоруської народності», а в соціальній сфері зосереджувалися на актуальних тоді проблемах селян і робітників, що перегукувалося із завданнями інших українських партій.

Ось перелік основних вимог, які мали висувати в сеймі депутати, обрані від 20-ки: передача землі трудовому народу (землі великих сіл у цілковито «руських» районах повинні були перейти до рук місцевого без- і малоземельного селянства), освіта рідною (у розумінні русофілів – російською) мовою (йшлося про навчання «руських» дітей у сільських та інших школах, а також про відкриття кафедр «руської» мови у Львівському й Віленському університетах), свобода віри (щоб держава не втручалася у внутрішні справи Церкви й не перетворювала її на засіб досягнення своїх політичних цілей)⁵⁹, відшкодування збитків, завданих «руському» народові під час війни, забезпечення заробітку й умов праці для «руських» робітників нарівні з поляками та євреями, допомога безземельній і безробітній сільській бідності, дешеві державні кредити на розвиток кооперації⁶⁰.

Питання про земельну реформу у програмних і передвиборчих завданнях ставила більшість українських партій державницького спрямування – «Сельроб», «Сельсоюз», Партія українського народного єднання, Українська народна партія, УНС, УНДО, УСРП⁶¹. Про відокремлення Церкви від держави сказано у програмі «Сельробу»⁶². Загалом, аналізуючи цілі русофілів в економічній, соціальній та релігійній сферах, треба визнати, що вони були важливими для українського суспільства та суголосними тому, за що боролася багато державницьких політичних сил. Інша річ, що русофільська ідеологічна платформа у ХХ ст. стала вже анахронізмом і йшла в розріз із національними інтересами українства.

Ображені на УНДО після відмови сформуванню спільний виборчий список, русофіли провели цілу кампанію проти УНДО та «Сельробу» (як відламу від

⁵⁴ Розширений Совець ГРНО. *Русській голос*. 1928. 8 январа (січня).

⁵⁵ Szumilo M. *Українська репрезентacja Parlamentarna w Sejmie i Senacie RP (1928–1939)*. Warszawa, 2007. S. 37.

⁵⁶ На виборчому фронті. *Діло*. 1927. 22 грудня.

⁵⁷ Szumilo M. *Українська репрезентacja Parlamentarna...* S. 43.

⁵⁸ Зайцев О. Представники українських політичних партій... С. 75.

⁵⁹ *Русській голос*. 1928. 12 февраля (лютого).

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Archiwum Akt Nowych. 1036: Ministerstwo spraw wewntrznnych. Referat Wydziału Narodowosciowego Ukrainkie I Ruskie ugrupowania polityczne w Polsce 02. 1566/п. 7. S. 4–5, 7–8, 11.

⁶² *Ibid.* S. 4.

русифільської партії), який поширював свою агітацію на той самий електорат, що й русофіли та УНС⁶³.

На виборах 1928 р. українські списки здобули у Східній Галичині 49,7 % голосів, на Волині – 50,5 %⁶⁴. Серед партій провідні позиції посіли УНДО (у складі БНМ) – близько 600 000 голосів, блок Української соціалістичної радикальної партії та соціал-демократів – 268 677, «Сельроб» – 216 987, «Сельроб-лівиця» – 160 145, КПЗУ («меншість») – 10 192, КПЗУ (васильківці) – 106, Українська партія праці – 44 919, УНС – 8 887, а русофіли – 94 953⁶⁵. Це – найчисленніше українське представництво в історії польського парламенту.

Об'єднаний русифільський блок у списку № 20 не здобув жодного мандата. З-поміж причин поразки на виборах РНО і РАП виділяють: недостатню фінансову підтримку з боку населення; брак читалень, кооперативів, ощадкас тощо⁶⁶; обмежений обсяг коштів на передвиборчу кампанію (порівняно з іншими партіями)⁶⁷; замалу кількість проведених віч (якщо УНДО влаштувала народні зібрання з 1924 р., то «русскі» – лише в 1926 р. і 1927 р.); слабе керівництво з центру; нечисленність «русскої» інтелігенції (її основу становили православні священники) – аж настільки, що на кожного «русского» інтелігента припадало по десятку сіл, тоді як польські або українські партії мали в кожному по кілька представників⁶⁸; незадовільну роботу серед селянства, а також відсутність власного періодичного видання «фонетикою»⁶⁹.

Після поразки на виборах 1928 р. РНО вирішила частково реорганізувати свою партію, надавши їй більш соціального спрямування, що передбачало передовсім захист прав селянства. 7 червня 1928 р. на з'їзді РНО її перейменовано на «Русскую селянську організацію». Головою РСО став І. Винницький (ім'я не встановлено), адвокат із Дрогобича. Керівним органом була Русска рада (Г. Малець, Ю. Юрчакевич, В. Сохоцький, Т. Войтович)⁷⁰. Згідно з новим статутом, РСО позиціонувалася як союз «русского» населення Галичини, який визнає національну єдність усіх «русских племен». Метою РСО ставила захист економічних і національно-культурних інтересів та прав «русских» народних мас Галичини, насамперед селян і робітників. Головною умовою членства була «русска» національна належність⁷¹.

Звинувативши в поразці на виборах русифільського списку РНО, РАП розпочала свою угодовську політику, щоби зблизитися з лідерами ББ і нарешті заволодіти Народним домом. Організаційно структура цього політичного утворення викристалізувалася через півтора року після приходу до влади Ю. Пілсудського. Безпартійний блок співпраці з урядом задумувався як вид виборчого порозуміння,

⁶³ Одинь селянській фронт...

⁶⁴ Feliński M. *Українці в Polsce Odrodzonej*. Warszawa, 1931. S. 68.

⁶⁵ Зайцев О. Ю. Представники українських політичних партій... С. 76.

⁶⁶ Каренин В. На новій дорозі. *Русский голос*. 1928. 25 марта.

⁶⁷ Еще о результатах выборов. *Голосъ народа*. 1928. 1 цвѣтня.

⁶⁸ Там само.

⁶⁹ Выборчий билянс и повыборчи рефлексии. *Русский голос*. 1928. 15 апреля (квітня).

⁷⁰ Земля і Воля. 1928. 11 червня.

⁷¹ Організаційний устав Русской Селянской Организации. Типографія Ставроп. Института, б. р. С. 3.

понадпартійний чи навіть антипартійний. Однак цей задум не вдався, і ББ став звичайною партією, основною платформою діяльності якої був парламент⁷².

Невдовзі Л. Черкавський, Д. Яблонський, І. Липецький задекларували прихильність «одинковому» послу (членові ББ) із Львівської округи З. Стронському, назвавши його своїм репрезентантом та заступником і попросивши опіки над справою Народного дому. Посол пообіцяв протекцію⁷³. Заручившись такою підтримкою влади, русофіли вже впевненіше відстоювали свої позиції⁷⁴.

Члени РАП, прагнучи продемонструвати більшу гнучкість у сповідуванні русофільської ідеології, протиставляли свою політичну силу РНО. У вірнопідданських заявах голови РАП О. Лисяка 1929 р. вказано, що ця політична організація, визнаючи єдність «русского народа и связь с Россией, так как Червоная Русь – колибель целой Руси», все ж у питанні мови й культури виступає за свободу вибору самим населенням, не нав'язує російської настільки «пристрасно», як РНО, і не поділяє її думки, що «всѣ русскія племена должны подчиниться російскому націоналізму». Водночас очільник РАП наголошував на негативному ставленні до українського національного руху, особливо до УНДО⁷⁵. Такі заяви, на переконання «Русского голоса», потрібні були РАП, щоб «укрѣпить свое обладаніе народнодомовским пирогом и прочими удобствами казенной хлѣбоѣдовщины», оскільки вона не мала підтримки в суспільстві⁷⁶.

У 1929 р. РАП подала внесення до польського сейму проти «накинення» назви «украинській». У документі зазначено, що стародавнє слово «русин» означає (як і «рускій» та «руській») лише Русь і «русски племена»⁷⁷. Використання членами РАП терміна «старорусини», на переконання «Русского голоса», давало змогу польській пресі писати про єдино правильний шлях, вибраний РАП як політичним представництвом старорусинів, адже Польща, Русь і Литва – «то наша молитва»⁷⁸. Це гасло випливало з ідеї, яка побутовала в середовищі націонал-демократичного табору (що, власне, і підтримував РАП), про потребу повернутися до кордонів давньої Речі Посполитої – 1772 р. або 1793 р., тобто приєднати до Польщі території з переважанням непольського населення (Литви, частини Латвії, Білорусі, більшості українських земель) із подальшою його примусовою асиміляцією задля створення моноетнічної держави⁷⁹. Етнонім «русин» використовувався передусім на догоду польській владі, що саме так іменувала українців⁸⁰ (хоча й у статутних документах, і в періодиці надалі послуговувалися терміном «русский»). Насправді ж, як слушно зауважував «Русській голос», вони, очевидно, будуть тим, що знадобиться урядові: де рутенами, де «русскими», а де й українцями⁸¹.

⁷² Chojnowski A. *Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921–1939*. Kraków, 1979. S. 115.

⁷³ Містерії довкола «Народнього Дому». *Діло*. 1928. 11 квітня.

⁷⁴ Із нор і закаварків. *Діло*. 1929. 20 листопада.

⁷⁵ Голось народа. 1928. 1 липня.

⁷⁶ Рабское подхалимство. *Русській голос*. 1929. 20 январа.

⁷⁷ Голось народа. 1929. 27 сьчня.

⁷⁸ Раповскія походження. *Русській голос*. 1929. 14 ноября.

⁷⁹ Руда О. Національно-освітня політика урядів Польщі щодо населення Галичини в 20–30-х роках ХХ століття: реалізація та реценсії. Львів, 2019. С. 118.

⁸⁰ Зуляк І. Українці у Другій Речі Посполитій. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Львів, 2011. Вип. 6–7.

⁸¹ Меншинства и выборы. *Русській голось*. 1930. 27 ноября.

Вибори 1930 р. Світова економічна криза, яка докотилася до Польщі в 1929 р., спричинила спад економіки, що призвело до зростання страйкового руху. Ситуація у Східній Галичині загострилася. Українські партії УНДО та УСРП критикували уряд за ненадання автономії. Лідери УНДО, спостерігаючи за боротьбою опозиції з режимом пілсудчиків, уважали, що настав час поставити перед владою українське питання. Інакше діяла за цих умов новостворена Організація українських націоналістів (ОУН). За вказівкою її лідерів почалися підпали маєтків польських власників, адміністративних будівель, а також різні диверсійні акції, які мали підірвати престиж Польської держави та привернути увагу світової громадськості до української проблеми⁸². За таких надзвичайно складних обставин і відбувалася передвиборча боротьба 1930 р. Із призначенням нових виборів уряд розпочав наступ на опозицію. Жорстоких репресій зазнали українці під час «пацифікації», яка була частиною політичної гри уряду з опозицією та специфічною формою передвиборчої кампанії⁸³, покликаною залаякти населення, насамперед українське, на наступних (у листопаді 1930 р.) парламентських виборах.

Надзвичайно важкі умови цієї кампанії змусили український політикум вперше з 1922 р. (і востаннє) об'єднатися⁸⁴ – утворився блок УНДО, УСРП та УСДП, до якого приєдналися «Білоруська християнська демократія» й Білоруський селянський союз⁸⁵.

Ці вибори, за визначенням РСО, стали боротьбою польської опозиції з урядом, тому русофіли, виявляючи лояльність щодо польського народу, не могли вступити в коаліцію ні з урядовим блоком, ні з опозицією. І хоча діячі цієї партії розуміли, що за відсутності блокування можуть не одержати жодного мандата, проте не узялися доля своєї організації від результатів елекційної кампанії, обравши за краще залишитися без мандата, ніж «втручатися у внутрішні справи іншого слов'янського народу». Натомість РСО бачила своїм союзником у виборчій боротьбі УНДО, що мало засвідчити стремління до консолідації «русского» населення на панрусській і слов'янській платформах⁸⁶. РСО намагалася представити свою партію як політичну силу, яка реалізує помірковану та врівноважену політику. Незважаючи на ідеологічні розбіжності, гостру, а почасти й взаємообразливу риторичку на шпальтах часописів обох партій, РСО знову звернулася до УНДО з пропозицією йти на вибори одним блоком. Мотивацією до об'єднання з українофілами було усвідомлення належності до однієї нації («русскої») та народності («малорускої», або української): «Наша распря с украинцами ужасна тѣм, что она семейная. Они наши враги по духу, но братья по крови»⁸⁷. Діячі УНДО, за їхніми словами, довго обговорювали ініціативу РСО, проте з ідеологічних міркувань таки відмовили⁸⁸.

⁸² Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / наук. ред. Л. Зашкільняк. Львів, 2002. С. 474.

⁸³ Chojnowski A. Концепcje polityki narodowościowej... S. 159.

⁸⁴ Зайцев О. Ю. Представники українських політичних партій... С. 77.

⁸⁵ Feliński M. Ukraińcy w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej. *Sprawy narodowościowe*. 1931. Nr 6. S. 596.

⁸⁶ Дальше ийти некуда. *Русский голос*. 1930. 6 ноября.

⁸⁷ Стрельба из-за угла. *Там само*. 16 ноября.

⁸⁸ РНО і РСО. Чому русофіли не належать до Виборчого Бльоку? *Діло*. 1930. 11 жовтня.

Уряд, як і на попередніх виборах, волів бачити дві русофільські групи об'єднаними. Спроба блокування з УНДО і врешті самостійно виставлена «листа» спричинили несприйняття з боку польських чиновників. Влада очікувала, що РСО забере свій список, всіляко старалася перешкодити їхній передвиборчій діяльності – у Львівському і Перемишльському округах перелік кандидатів РСО був уневажнений.

В елекційній кампанії 1930 р. конфлікт, який існував між РСО і РАП з моменту виникнення останньої, розгорівся з новою силою. Перебуваючи в різних виборчих блоках, вони знову вдалися до взаємних обвинувачень і критики в періодиці. В уневажненні своїх списків у виборчих округах РСО звинувачувала РАП: «Презираемый народом и безсильный в народъ, он только и может, что наносит удары исподтишка»⁸⁹. Ці закиди мали певне підґрунтя – усунення кандидатів РСО стало можливим саме внаслідок взаємодії уряду з РАП, яка, сповідуючи таку ж ідеологію, як РСО, перехоплювала голоси виборців у тих округах, де список останньої визнали недійсним.

Критикуючи РАП, «Рускій голос» констатував, що раніше її вважали консервативно налаштованою, але ідейною, хоч і не перебірливою в засобах. Це призвело до фатального єднання РСО з рапівцями під час виборів 1928 р. Розкривалася й деструктивна роль РАП у взаєминах із своїми колишніми однопартійцям, а також з українофілами й польською владою. Існували протиріччя між українськими державницькими силами та владою. Виразно надуживаючи підтримкою уряду, РАП зводила наклепи на «русскую и украинскую общественность вообще, и ложно информируют власти»⁹⁰. Якби не це, стверджували члени РСО, уряд давно б дійшов згоди з «русскою» й українською громадськістю. Свою деструктивну лепту вніс і М. Бачинський, який проголошував, що «русский» і український рухи небезпечні для Польщі⁹¹, налаштовував проти РСО польську суспільність, переконуючи її в готовності РСО втручатись у польські справи, провокував і «українців» на виступи проти РСО, приписуючи їй нечесні наміри, підбурював «русские» населення проти уряду тощо⁹².

Передвиборчі агітаційні лозунги РСО 1930 р. перегукувались із гаслами елекційної кампанії 1928 р.: боротьба за широкі демократичні громадянські права «русского» народу на території Польщі, за «русску» мову, школу, кооперацію, за територіальну автономію для «русских» у Польщі, за конституційно-парламентську форму суспільного ладу, за загальне, рівне, пропорційне право виборів усіх вибірних органів тощо⁹³. РСО йшла на вибори під списком № 15 і закликала не голосувати проти «одинки», попри те, що на першому місці того списку був маршалок Пілсудський⁹⁴.

Члени РАП були переконані, що РСО йде на повіді в українофілів і її завдання – відтягнути голоси від ББ⁹⁵. Лідерів РАП спроба союзу РСО з УНДО хвилювала в контексті питання Народного дому. Вони побоювалися, що до управління цією інституцією ввійдуть українофіли.

⁸⁹ Рускій голось. 1930. 6 ноября.

⁹⁰ Дальше идти некуда...

⁹¹ Раповскія походження...

⁹² Дальше идти некуда...

⁹³ Рускій голось. 1930. 23 октября.

⁹⁴ ЦДДАЛ України. Ф. 130. Оп. 1. Спр. 941. Арк. 11.

⁹⁵ Бачинський М. Кудам ити? *Голос народа*. 1930. 2 падолиста.

РАП без застереження прийняла платформу співпраці з урядом та проурядовим Безпартійним блоком («одинка»), хоча їхні агітаційні лозунги виявилися відверто антиукраїнськими. У передвиборчих агітках ББ сказано, що «кожен голос польський, котрий не впаде на листу № 1, помагає сіоністам і “українцям”»⁹⁶ та що «найвищий наш зверхник і вождь народу маршалек Юзеф Пілсудський стоїть на першому місці листи державної до сейму. Йому віримо! В його руки складаємо зміни устрою, долю оборони краю, долю нашу і наших родин!»⁹⁷.

РАП виборола два мандати – їх здобули М. Бачинський та Й. Яворський, парох з Одещини. За сприяння ББ до сейму потрапило ще шість українців із Волині, які утворили в межах польського і сенатського клубів ББ окрему українську секцію. Бачинський та о. Яворський висловили бажання приєднатися до цієї групи, однак волиняни відповіли, що не хочуть мати нічого спільного з русофілами, які заперечують сам факт існування українського народу. А оскільки митрополічі ординаріати заборонили священникам кандидувати, то Андрей Шептицький наклав на о. Йосифа церковну суспензію. Розгорівся конфлікт між митрополитом і польським урядом, що захищав суспендованого пароха⁹⁸.

Лідер РАП М. Бачинський у відозвах до уряду намагався представити членів своєї партії старорусинами, ідеологія яких відрізняється від русофільської РСО. Русини, за словами М. Бачинського, на відміну від членів РСО, не визнавали культурної і національної спільності всіх «русских племен», своєю мовою називали мову Головацького, Шашкевича й Вагилевича (етимологічний правопис), були вірними унії, опиралися на давні традиції князів, які вели війни з Московою та Києвом, були проти будь-якого об'єднання з Росією⁹⁹ і декларували вірність Польщі. Показово, що при цьому в періодиці РАП та її програмних документах продовжували використовувати термін «русский».

Ставлення русофільських партій до пацифікації та інших складних сторінок історії українсько-польських відносин. По-різному оцінювали обидві русофільські партії й пацифікацію. РСО, попри толерантність до польської влади, засуджувала таку жорстоку політику щодо українського населення. Наголошуючи на незадіяності в польсько-українському протистоянні, діячі цієї політичної сили зазначали: «... ми беремо в цьому участь духовно, сумуючи душею при вигляді гідного глибокого смутку ворогування між одним із найбільш видних течій південноруского народу і польським народом. Як галичани, ми страдаєм за невинно пострадавший галицкорусській народ і сумуємо, передбачаючи пагубні наслідки польсько-української незгоди. Наша бездоганна поведінка щодо українців в дні їх великого горя, незважаючи на русско-українські негаразди, і наше коректне відношення до поляків, не дивлячись на негативне відношення їх до нас, вважаємо достатньою гарантією неупередженості наших суджень. Польська політика щодо українців не витримує критики. Поляки повинні в першу чергу визнати себе

⁹⁶ Słowo Polskie. 1930. 19 listopada.

⁹⁷ Archiwum Akt Nowych. 34: Bezpartyjny Blok współpracy z rządem. Sekretariat generalny. Odezwy wyborcze do Sejmu i Senatowi 1930. 51/8 p. 1. S. 1, 7.

⁹⁸ Санація і москвофіли. *Діло*. 1930. 30 грудня.

⁹⁹ Archiwum Akt Nowych. 945: Ministerstwo spraw wewnętrznzych. S. 6.

слов'янами і вести себе щодо руських і, зокрема, українців по-слов'янськи, тобто по-братськи»¹⁰⁰.

Ще однією підставою для засудження такої політики лідерами РСО було однакове заперечення польською владою під час «пацифікації» і українофілів, і «русскіх»¹⁰¹. На думку РСО, поляки мають право карати винних у саботажі, замахом тощо, але не повинні допускати перетворення боротьби з ними на боротьбу з ні в чому невинним «русским» населенням.

Світова спільнота виступила з осудом дій польського уряду в Галичині. Їх максимально висвітлювали закордонні осередки ОУН (завдяки пресовим бюро у Швейцарії, Німеччині, Литві та Бельгії). Майже вся українська діаспора в США й інших країнах світу також одноставно засудила «пацифікацію». Були надіслані звернення до президента США Герберта Гувера (Herbert Hoover), до генерального секретаря Ліги Націй, у кількох столицях відбулися багатолюдні демонстрації. Політика польської влади щодо українців принесла Польщі втрату престижу на міжнародній арені¹⁰².

Що ж до позиції РАП, то її очільник М. Бачинський винними в пацифікації назвав обидві сторони: польський уряд застосував нерациональний і навіть шкідливий підхід до вирішення проблеми нацменшин, а «русскі» (йшлося про все українське населення) продемонстрували нерациональне та шкідливе прагнення політиків до виходу Східної Малопольщі зі складу Польщі й приєднання її або до Наддніпрянської України, або до радянської Росії¹⁰³. Як бачимо, лідер РАП критикував діяльність усіх тогочасних українських партій національно-державницького спрямування.

На засіданні Адміністративної комісії сейму 20 січня 1930 р. посол від ББ М. Бачинський виголосив «найскандальнішу промову, яку коли-небудь міг сказати найбільший ворог під адресою українського народу і його класових ідейних змагань». Коли обговорювалася проблема «пацифікації» Східної Галичини, він не підтримав внесення «Українського клубу»¹⁰⁴.

Українські пропозиції щодо слідства і покарання винуватців у «пацифікації» парламентарна більшість ББ відкинула. І це при тому, що вперше за часи існування польських сеймів усі польські селянські «клуби» заявили про солідарність у «пацифікаційній» справі з українським внесенням. Проти цього, теж уперше, голосував тільки один «Клуб ББ». «Надзвичайно знаменитий теж факт, що президія ББ сама признала (але “пост фактум”), що момент занадто поважний, щоби випускати “на фронт” Михайла Бачинського»¹⁰⁵.

Антиукраїнською позицією відзначався М. Бачинський і в інших складних питаннях українсько-польських відносин, негативно оцінюючи патріотичні українські сили, зокрема Греко-Католицьку Церкву (ГКЦ). Так, 7 грудня 1930 р. на сторінках часопису «Голос народа» він опублікував статтю «Святий Юрь» із звинуваченням ГКЦ у зраді українського народу в усі найболючіші моменти його історії, зокрема в тому, що її духовенство не зупинило братовбивчої польсько-української війни

¹⁰⁰Голос третього. *Русській голось*. 1930. 23 октябрю.

¹⁰¹Кто же непоследовательный? *Русській голос*. 1937. 31 января.

¹⁰²Chojnowski A. *Koncepcje polityki narodowościowej...* S. 161.

¹⁰³Archiwum Akt Nowych. 945: Ministerstwo spraw wewnętrzných. S. 21.

¹⁰⁴Вражіння з засідання адміністраційної комісії сойму дня 20 січня 1930 р. *Діло*. 1931. 25 січня.

¹⁰⁵Кедрин І. Українські дні у соймі. *Діло*. 1931. 30 січня.

1918–1919 рр.¹⁰⁶. 21 січня 1931 р. на засіданні Адміністративної комісії сейму цей лідер РАП протестував проти заяви українських послів, що Західна Україна, всупереч волі її населення, силою зброї була приєднана до Польщі. Він твердив, що «русский» народ був втягнутий у війну 1918 р. галицько-українськими політиками, які перебували на службі в Австрії, і ніколи не погодився б на війну з Польщею, якби не мета – створити Українську державу, повністю залежну від австрійських німців. Обвинувачував М. Бачинський українських політиків і в тому, що вони видали на смерть 80 тис. русинів у 1918 р.¹⁰⁷.

Підтримка польською владою РАП. Польська влада теж підтримувала РАП. Свідчення цього – документація Станіславського воєводства – розпорядження, надіслані до староств Міністерства внутрішніх справ у Варшаву, та, відповідно, звіти староств.

В одному з таких розпоряджень воєводи 1930 р. сказано про урядову протекцію РАП (на противагу РСО, яка, на переконання поляків, мала російську підтримку). Мовиться і про сприяння діяльності в сеймі Бачинського, Липецького, Лисяка, Яворського¹⁰⁸. Польська влада планувала консолідувати цей рух і поширити на нього свій вплив, зліквідувавши російський. Потрібно було з'ясувати й те, які товариства перебувають під впливом РАП, а які – РСО, кількість членів, імена їхніх очільників.

Надвірнянський староста Ф. Сокул (ім'я не встановлено) 13 січня 1931 р. надіслав до станіславського воєводи Зигмунда Ягодзинського (1930–1936) анкету щодо т. зв. старорусинського або русинського руху, як іменувала його польська влада. Згідно з наведеними в ній відомостями, старорусинського руху в тій місцевості не було і немає. Є особи, які виявляють ненависть до українського руху як суто шовіністичного або сепаратистського, на переконання дописувача. З огляду на це поширення старорусинської ідеології було б можливим, якби ініціатива виходила ззовні – від авторитетних осіб¹⁰⁹.

Очільник Турчанського повіту Бжечинський писав, що на цих теренах є симпатії староруської ідеї, проте вони не належать до жодної партії. Через сильні позиції українських державницьких партій, навіть за відповідної агітації, старорусинство великих успіхів тут не здобуде¹¹⁰. У Турківському повіті налічувалося 300 читалень Товариства ім. М. Качковського (під впливом РСО), членів РСО – 800, селянських бурс – 48, кооперативів «Карпатський союз» – 23, «Селянський союз» – 40, «Надія» – 23, «Селянська любов» – 28, «Союз труда» – 28¹¹¹.

У Городенківському повіті не існувало жодної старорусинської партії – діяли УНДО та «Сельроб»¹¹². Не було традиції старорусинського руху, осіб, товариств, які його представляли, й у Снятинському¹¹³. Староста Галича натомість повідомляв

¹⁰⁶Голось народа. 1930. 7 грудня.

¹⁰⁷Промова М. Бачинського посла на соймъ зь рамены Рускои Аграрнои Організації виголошена в сьчнь 1931 р. *Голось народа*. 1931. 12 цвѣтня.

¹⁰⁸Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 760. Арк. 24.

¹⁰⁹Там само. Арк. 31.

¹¹⁰Там само. Арк. 32.

¹¹¹Там само. Арк. 34.

¹¹²Там само. Арк. 42.

¹¹³Там само. Арк. 52.

про місцевих членів і симпатиків двох староруських організацій – РАП і РСО¹¹⁴. Таке віднесення цих партій до одного руху суперечило очікуванням польської влади, яка намагалася підтримувати лише РАП.

Перейменування й ліквідація РАП. Після виборів, 25 лютого 1931 р., відбулося загальне зібрання членів РАП, на якому її було перейменовано на Руську аграрну організацію (РАО). У статуті, ухваленому загальними зборами, вказано, що РАО – політична організація, яка нормує політичне і суспільне життя «русского» народу в межах Польської держави й обстоює його права. Виходили із засад, що «племени малоруському належить як найстаршому племени руському, гегемонія надь цюлоу Русею». З-поміж іншого ставили завданням клопотати про заснування народних шкіл із «русским» етимологічним правописом, а не «штучним українським»¹¹⁵. Центральний орган правління РАО названо Русскою радою. Головою знову обрали О. Лисяка, а «покровителем і захитником» – М. Бачинського. Засідання ухвалили резолюцію, в якій проголошували лояльність до Польщі й інших «русских» політичних партій, виступали за навчання дітей у «русском языцѣ», протестували проти використання Церкви для пропаганди української політики¹¹⁶. У резолюції РАО від 2 травня 1931 р., присвяченій питанню Народного дому, вимагали усунення уряду комісара й передачі майна інституту в руки представників «русского общества»¹¹⁷. Не уточнювалося, що-права, якого саме, швидше за все воно, як і «байрат», мало складатися з делегатів від «русских» товариств на провінціях. Критика правління М. Бачинського на посаді комісара Народного дому змусила його партію продовжити боротьбу за ліквідацію комісарщини як такої, та це не означало відмови від боротьби за Народний дім загалом.

Нормалізація відносин між польською владою та українськими державницькими силами сприяла полагожденню справи Народного дому на користь останніх. 24 серпня 1936 р. львівський воєвода Владислав Беліна-Прахмовський звільнив Бачинського від обов'язків комісара і призначив адміністратором учителя технічної школи Романа Вельпеля (тоді ж призначено трьох членів Тимчасового виділу – українофілів Євгена Храпливого та Юліана Мудрака й русофіла Адріана Копистянського, а також двох заступників – посла Володимира Целевича й д-ра Олександра Хиляка).

На IV Всеукраєвому з'їзді РСО 15 грудня 1934 р. оголошено про припинення існування РАО і РАП: депутат сейму о. Й. Яворський, офіційно прийнявши ідеологію РСО¹¹⁸. З'їзд пройшов, як писала русофільська преса, під знаком двох «керуючих начал», які стали основою політики РСО, – «лояльності до політичної держави і служіння руському національному ідеалу»¹¹⁹.

Так, участь русофілів у виборчих кампаніях до сейму та сенату 1928 р. і 1930 р. виявилася безуспішною. ГРНО (РНО), згодом перейменована на РСО, двічі пропонувала УНДО йти на вибори спільним списком, однак через ідеологічні розбіжності одержувала відмову. Перед виборами 1928 р. вона заблокувалася з русофільською партією РАП, яка відкололася від ГРНО в 1926 р., проте жодного

¹¹⁴ Там само. Арк. 73.

¹¹⁵ Уставъ організаційный и регуляминъ Русской Аграрной Организации (Ухвалений на загальному Собранію дня 25 лютого 1931 г.). Львовъ, 1931. С. 1, 7.

¹¹⁶ Голосъ народа. 1931. 1 марта.

¹¹⁷ Там само. 17 мая.

¹¹⁸ К IV Създу РСО. *Рускій Голос*. 1935. 27 января.

¹¹⁹ Там само. 20 января.

мандата ця коаліція так і не здобула. Після поразки провладно налаштовані очільники РАП почали активно шукати підтримки в урядових колах. На угоду польській владі їхній очільник М. Бачинський навіть декларував відмінність ідеології своєї партії від усього русофільства, позиціонуючи її членів як «русинів», які, на відміну від РНО, не прагнули об'єднання з Росією, визнавали потребу використання мови Шашкевича, залишалися вірними ГКЦ (хоча в періодичних виданнях і статутних документах продовжували дотримуватися ідеї про єдність «русского» народу та використовувати термін «русский» на означення галицьких українців). Угодова політика й непопулярність у народі привели партію до ліквідації в 1934 р. Її члени приєдналися до РСО. Свою неуспішність РНО (пізніше РСО) пов'язувала з нечисленністю інтелігенції у своїх лавах, слабкою роботою серед народних мас, відсутністю видання їхньою мовою, недостатнім фінансуванням.

Проблеми обох виборчих кампаній русофіли виводили з негативного ставлення польської влади до меншин загалом, а українців особливо (йшлося про масові арешти українських лідерів перед 1930 р., «пацифікацію» тощо).

Засуджувалася діяльність РАП, яка шкодила і українофілам, і русофілам, підриваючи авторитет їхніх партій перед урядом, заважаючи стабілізації відносин із владою та між собою.

Чітко усвідомлюючи необхідність об'єднання всього українського політикуму і вважаючи українофілів належними до однієї з ними нації, під якою розуміли «руску», й водночас заперечуючи право українців на самостійне існування, русофіли визнавали, що польська влада однаково бореться проти всіх українських політичних сил. І все ж, навіть убачаючи єдино правильний вихід у єднанні й роблячи на шляху до цього певні кроки, вони так і не спромоглися збагнути анахронізму своєї ідеології, непопулярності, що й стало головною причиною їхніх поразок.

REFERENCES

- Ajnenkiel, A. (1980). *Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejow politycznych Polski 1926–1939*. Warsaw [in Polish].
- Bachynskyi, M. (1930, Lystopad 2). Kuda nam yty? *Holos naroda*, 32 (193) [in Ukrainian].
- Chojnovski, A. (1979). *Concepcje polityki narodowosciowej rzondow polskich w latach 1921–1939*. Krakow [in Polish].
- Chornovol, I. (2011). *Polska natsionalna demokratii. Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t.* (V. Smolii, Ed.) (Vol. 8). Kyiv [in Ukrainian].
- Dalshe idti niekuda. (1930, Lystopad 6). *Russkii holos*, 85 (479) [in Russian].
- Dovkola «Narodnioho Domu». (1929, Liutyi 8). *Dilo*, 29 [in Ukrainian].
- Dyvymsia pravdie v ochy. (1927, Zhovten 30). *Holos naroda*, 38 [in Ukrainian].
- Felinski, M. (1931). *Ukraincy w Polsce Odrodzonej*. Warsaw [in Polish].
- Feliński, M. (1931). *Ukraińcy w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej. Sprawy narodowościowe*, 6, 596 [in Polish].
- Golos tretiego. (1930, Zhovten 30). *Russkii holos*, 81 (475) [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1926), 1 [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1926), 18 [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1926), 21 [in Ukrainian].

- Holos naroda. (1927), 44 [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1928), 23 [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1929), 3 [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1930), 37 [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1931), 3 [in Ukrainian].
- Holos naroda. (1931), 7 [in Ukrainian].
- Iz nor i zakavarkiv. (1929, Lystopad 20). *Dilo*, 258 [in Ukrainian].
- Karenyn, V. (1928, Berezen 25). Na novoi dorozh. *Russkii holos*, 240 [in Ukrainian].
- Kedryn, I. (1931, Sichen 30). Ukrainski dni u soimi. *Dilo*, 21 [in Ukrainian].
- Kto zhe neposlidovatielnyi? (1937, Sichen 31). *Russkii holos*, 4 (788) [in Ukrainian].
- K IV Syezdu RSO. (1935, Sichen 20; 27). *Russkii holos*, 2 (691) [in Russian].
- Menshynstva i vybory. (1930, Lystopad 27). *Russkii holos*, 91 (485) [in Russian].
- Misterii dovkola «Narodnioho Domu». (1928, Kviten 11). *Dilo*, 81 [in Ukrainian].
- Moklak, J. (1997). *Łemkowszczyzna w Drugiej Rzeczypospolitej: zagadnienia polityczne i wyznaniowe*. Krakow: Historia Iagellonica [in Polish].
- Nadzvychnaine vydanie Russkoho Holosa (1927, Hruden 8), 1 [in Ukrainian].
- Na peredyborchomu fronti. (1927, Hruden 29). *Dilo*, 291 [in Ukrainian].
- Na pravylnoi dorozhie. (1927, Berezen 6). *Holos naroda*, 9 (36) [in Ukrainian].
- Nashe poslidne sprostovanie. (1926, Veresen 26). *Holos naroda*, 14 [in Ukrainian].
- Nashi «russki». (1926, Kviten 22). *Dilo*, 88 [in Ukrainian].
- Nashy porazhentsy. (1927, Lypen 31). *Holos naroda*, 26 [in Ukrainian].
- Na vyborchomu fronti. (1927, Hruden 22). *Dilo*, 286 [in Ukrainian].
- Na vysshu stupien. (1927, Berezen 6). *Holos naroda*, 9 (36) [in Ukrainian].
- Nykulin, A. M. (2014). *Agrarniki, vlast i selo. Ot proshloho k nastoiashchiemu*. Moscow. Retrieved from <https://books.google.com.ua/books?id=vbfcDAAAQBAJ&pg=PT271&lpg=PT271> [in Russian].
- Odyn selianskyi front. (1928, Sichen 29). *Russkii Holos*, 238 [in Ukrainian].
- O nashei programme. (1926, Cherven 27). *Holos naroda*, 1 [in Ukrainian].
- Orhanizatsyyni ustav Russkoi Selianskoi Orhanyzatsii. (b. r.). Lviv [in Ukrainian].
- Orlevych, I. (2013). Rusofilska techiia na pochatku 1920-kh rokiv u Halychyni. *Halychyna*, 22–23, 204 [in Ukrainian].
- Orlevych, I. (2009). Tovarystvo imeni Mykhaila Kachkovskoho v natsionalno-politychnomu rusi halytskykh ukraintsiv (1874–1914). *Nauka. Relihiia. Suspilstvo*, 4, 106–107 [in Ukrainian].
- Pavlov, O. (2018). Ruralizm yak svitohliad ta ideina techia: istorychnyi vymir. Retrieved from http://kaf.ep.onaft.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/reisuk_2018_12_10.pdf, 168 [in Ukrainian].
- Po povodu proholoshennia russkoi Agrarnoi Partii. (1928, Sichen 15). *Holos naroda*, 2 (73) [in Ukrainian].
- Proholoshenie russkoi Agrarnoi Partii. (1928, Sichen 15). *Holos naroda*, 2 (73) [in Ukrainian].
- Promova M. Bachynskoho posla na soimi z rameny Ruskoj Ahrarnoy Orhanyzatsii vyholoshena v sichni 1931 r. (1931, Kviten 2). *Holos naroda*, 5 [in Ukrainian].
- Prosta besida. (1926, Cherven 27). *Holos naroda*, 1 [in Ukrainian].

- Rabskoie podkhalymstvo. (1929, Sichen 20). *Russkii holos*, 5 [in Russian].
- Radziejowski, J. (1976). *Komunistyczna Partja Zachodniej Ukrainy: Wezlowe problemy ideologiczne*. Krakow [in Polish].
- Rapovskii pokhozhdenniia. (1929, Lystopad 14). *Russkii holos*, 89 (381) [in Russian].
- RNO i RSO. Chomu rusofily ne nalezhat do Vyborchoho Blioku? (1930, Zhovten 11). *Dilo*, 226 [in Ukrainian].
- Rozshyrennyi Sovit HRNO. (1928, Sichen 8). *Russkii holos*, 235 [in Ukrainian].
- Ruda, O. (2019). *Natsionalno-osvitnia polityka uriadiv Polshchi shchodo naselemmia Halychyny v 20–30-ky rokakh XX stolittia: realizatsiia ta retseptsii*. Lviv [in Ukrainian].
- Ruska agrarna partiia. (1929, Sichen 18). *Dilo*, 12 [in Ukrainian].
- Russkii holos. (1926), 167 [in Ukrainian].
- Russkii holos. (1928), 240 [in Ukrainian].
- Russkii holos. (1928), 266 [in Ukrainian].
- Russkii holos. (1930), 81 (475) [in Ukrainian].
- Russkii holos. (1930), 85 (479) [in Ukrainian].
- Sanatsiia i moskvoily. (1930, Hruden 30). *Dilo*, 289 [in Ukrainian].
- Shchob nepravda ne shyrylasia! (1931, Kviten 23). *Dilo*, 87 [in Ukrainian].
- Shliakhy i zasoby rusofilskoi propahandy. (1928, Hruden 22). *Dilo*, 284 [in Ukrainian].
- Slowo Polskie. (1930, Listopad 19), 317 [in Polish].
- Slyvka, Yu. (1985). *Zakhidna Ukraina v reaktsiinii politytsi polskoi ta ukrainskoi burzhuazii (1920–1939)*. Kyiv [in Ukrainian].
- Soliar, I. (2011). *Zovnishni orientatsii natsionalno-derzhavnytskykh partii Zakhidnoi Ukrainy 1923–1939*. Lviv [in Ukrainian].
- Strilba iz-za ugla. (1930, Lystopad 16). *Russkii holos*, 88 (482) [in Ukrainian].
- Szumilo, M. (2007). *Ukrainska reprezentacja Parlamentarna w Sejmie i Senacie RP (1928–1939)*. Warsaw [in Polish].
- Ustav orhanyzatsiinyi i rehuliamyn Russkoi Ahrarnoi Orhanyzatsii (Ukhvalenyi na zahalnom Sobraniiu dnia 25 liutoho 1931 r.). (1931). Lviv [in Ukrainian].
- Vrazhinnia z zasidannia administratsiinoi komisii soimu dnia 20 sichnia 1930 r. (1931, Sichen 25). *Dilo*, 17 [in Ukrainian].
- Vyborchii bylans i povyborchii refleksi. (1928, Kviten 15). *Russkii holos*, 249 [in Ukrainian].
- Yeshche o realnoi polytytsie galytsko-russkago selianstva. (1926, Lypen 11). *Holos naroda*, 3 [in Ukrainian].
- Yeshche o rezultatakh vyborov. (1928, Kviten 1). *Holos naroda*, 11 (82) [in Ukrainian].
- Zaitsev, O. (1993). Predstavnyky ukrainskykh politychnykh partii Zakhidnoi Ukrainy v parlamenti Polshchi (1922–1939 rr.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1, 75 [in Ukrainian].
- Zashkilniak, L., & Krykun, M. (2002). *Istoriia Polshchi: Vid naidavnishykh chasiv do nashykh dnev*. Lviv [in Ukrainian].
- Zemlia i Volia*. (1928, Cherven 11), 21–22 [in Ukrainian].

Z polskoi presy. L. Vasilievskiy pro moskvofiliv. (1935, Kviten 3). *Dilo*, 87 [in Ukrainian].

Zuliak, I. (2011). Ukrainsi u Druhii Rechi Pospolytii. *Ukraina–Yevropa–Svit: Mizhnarodnyi naukovyi zbirnyk. Serii: Istorii, mizhnarodni vidnosyny*, 6–7 [in Ukrainian].

Iryna ORLEVYCH

PhD (History), Senior Research Feilow

Head of the Department of Modern History of Ukraine

I Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine

Senior Researcher at the

Institute of Religious Studies – Branch of the Lviv Museum of the History of

Religion

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7530-9833>

e-mail: i.orlevych@gmail.com

SPLIT IN THE RUSSOPHILE CIRCLES AND THE ESTABLISHMENT OF THE RUSSIAN AGRARIAN PARTY IN 1927

The activity of the Russophile party restored in the interwar period, which remained true to its own ideological orientations, declaring the longevity of its historical tradition and succession to the pre-war institution, is studied. Competing for influence in the political arena, this party, with its inherent conformism, was able to gain the support of the Polish government and regain control of its societies: Stauropegon, People's House, «Halychyna-Ruthenian Matica». The problem of fighting for the right to the People's House – the only society for which government commissioners were appointed – has long gripped all Ukrainian politics, becoming the cause of inter-party conflicts and intra-party quarrels of Russophiles, the issue of political bargaining between parties and government in election battles, an indicator of relations with the state and one of the main public discourses.

It is shown that the struggle for the People's House was an important prerequisite for the split of the «Russian People's Organization» (RPO) in 1926. A group of people led by M. Bachynskiy, L. Cherkavskiy, and O. Lysiak left the RPO and founded the Russian Agrarian Party (RAP), explaining this by the desire to create a «healthy opposition» to the Russophile leadership and more actively defend the rights of the peasantry. RAP members enlisted the support of Polish government officials to seize the «People's House» and win seats in the 1928 and 1930 elections. In the elections to the Sejm and the Senate in 1928, with the assistance of the Polish government, the RPO and the RAP united, but never received a single mandate. In the 1930 election campaigns, the RAP ran on the same electoral list as the pro-government BB party and won two seats.

An attempt is made to please the Polish authorities with the head of the RAP M. Bachynskiy, who declared the difference between the ideology of his political force and all Russophilia, positioning its members as «Ruthenians» who, unlike the RPO, did not seek unification

with Russia (but at the same time they continued to profess the idea of the unity of the «Russian» people and used the term «Russian» to mean Ukrainians of Halychyna).

M. Bachynskyi's anti-Ukrainian position on complex aspects of Ukrainian-Polish relations is highlighted. This Russophile figure negatively assessed the patriotic Ukrainian forces, including the GCC, which he accused of not stopping the Polish-Ukrainian war of 1918–1919 by its clergy. He also did not condemn the «pacification» carried out by the Polish government against the Ukrainian population, opposed the introduction of national identifiers «Ukrainian», «Ukraine» and others. For the first time, the archives of the Stanislav Voivodeship show attempts by the Polish authorities to support Russophiles from the RAP, calling the members of this party «Ruthenians», just as the Poles called the entire Ukrainian people.

It was the agreement policy and unpopularity among the masses that led to the liquidation of the RAP (since 1931 – RAO) in 1934. Its members joined the «Russian Peasant Organization» (RPO).

Keywords: Russophiles, «Russian People's Organization», «Russian Peasant Organization», «Russian Agrarian Party», «Russian Agrarian Organization», elections of 1928 and 1930, interwar period.